

A Bedellői hegyek tiszafáiról.

(Tab. VI.)

Írta: Györfly I.

1916 III. 23—26. közt az Aranyos völgyében Alsó-Szolcsva vidékét kerestük fel gyűjtő kirándulásaink során PÉTERFI MÁRTON segédőröm és GÜRTLER KORNÉL botan. kerti kertészem társaságában.

A Bedellői hegyek (M. Bedeleului) festői szép sziklafalában még elindulásunk napja délutánján Alsó-Szolcsvárról gyönyörködtünk (Tab. VI. Fig. 1.), ahonnét III. 24.-én kerestük fel a hírneves Ponori Búvópatakot, annak kibúvási pontját t. i. a Ponori völgy (Vale Ponorului)-ben. Az impozáns, igen bővízű Ponor-patak kibúvásánál — mi kolozsváriak, akik már el is felejtettük ez időben a korai tavasz virágait — nagy meglepetéssel szemléltük, hogy a barátságtalan, mert: nyirkos, hideg vadon sziklafal-padmaltyokat nagy sokaságban lepi el virító *Galanthus nivalis*, *Anemone Hepatica* és a *Daphne Mezereum*.

Sok beszédünk tárgyát képezte a meredek fehér, mészfalakon, elérhetetlen magasságban levő feketés-sötétzöld bokrok hovávaló tartozósága. Én eleitől fogva *Taxusok*-nak mondtam, jobbszemű szaktársaim azonban határozott tagadásba vették. Sőt mikor egyik idevalós oláh bácsit megkérdeztük, szaktársaim véleménye talált szavaival megerősítő tápot, amennyiben a kérdezett oláh szerint a pásztorok fent a hozzáférhető helyeken pálinka izesítésre gyűjtik be bogyoit; szóval már megnyugodott a vélemény abban, hogy ezek *Juniperus*-bokrok.

Engem azonban nem hagyott nyugodni a bizonytalanság. Teljesen olyan megjelenésűek a bokrok, mint ahogyan a Magas-Tátra Javorinai havasok részén találtam a *Taxus*-okat (cf. *M. B. L.* XI. 1912:47).

Felhasználtam társaim rövid falatozási idejét s eltűntem.

Friss szegelésű szegeseim és jégcsákányomban bízva hozzáfogtam a még leginkább hozzáférhető bokrot várfalként őrző mészfal megmászásához. Társaim csak a kiomló kődarabok kattogásakor vettek észre már fent a falon, — s bevallásuk szerint: nagy aggodalommal kísérték minden mozdulatomat.

E sziklafalrészlet a Ponori Búvópatak kibúvása, a barlang felett, tőle kissé Északabbra van.

Némely helyen elég kényes részleteken kellett átdolgoznom magam. A legalsó bokorhoz a Búvópatakhoz leszakadó fal egy repedése segít-

ségével, amely málna-, som-, mogyoró-, bodza-, vadrózsa- még kopasz ágaival van ellepve, sikerült feljutnom. Végre ott álltam zihálva a hatalmas sötét bokor alatt s láttam, hogy nekem van igazam: tiszafa! Pár lehullott ágacskát is találtam a földön. De most már gyűjteni belőle: volt fogas kérdés! Teljesen síma a fal, a tiszafát megközelíteni lehetetlen, mivel alatta egy teknőszerű bemélyedés van. Az egyetlen fücsomó, amire nagy nehézségekkel féllábbal felhágtam, kiszakadt alattam s leestem a falról. Pedig sietnem kellett, mert cseperegni kezdett. Ötletem támadt; a falhoz legközelebb álló fára felmáshztam, de nem értem el róla. Hímbálództam egy másik szomszédfa megragadásával, de az száraz lévén, egészben kitört. Le kellett másznom. Ekkor a száraz törzsszel nagy nehézségek közepette sikerült végre pár galyat levernem.

A zsákmányt az erős munkától teljesen áthevűlve, diadalmasan mutattam meg társaimnak.

A *tiszafa*¹ tövétől a lecsüngő alsó ágaitól legfeljebb 4·5 m-nyire állva, a meginduló esőben, hamarosan tájékozódtam. A tiszafa a Napnak *teljesen kitett nyílt*² helyen volt, éppen úgy, mint a később említendő összes bokor; a sziklalap teljesen kopasz, rajt' nincs semmi. Öreg, terebélyes példány; a sziklából előtörő ágai a szikla lapon rögtön elterülnek. A felém eső, látható egyik ág tövén karvastagságú.

A bokor 652 m. t. sz. f. m.-ban van. Substr.: tithon-mész (felső jura).³

A rajt' levő virágrügyek hosszmetzetéből meggyőződtem, hogy termő (♀)⁴ fa.

A meggyűjtöttem tiszafa termőhelye éppen 70 méternyi magasságban van a Búvó-patak barlangja felett.

E tájon összesen 10 tiszafát számláltunk össze alúlról.

¹ Oláhul: „Tisfa“, (cf. A. KERNER Ö. B. Z. XXVI. 1876: 366), vagy „Tis, Tyisz“ (BLATTNY T. in M. B. L. XI. 1912: 305).

² Ezt hangsúlyoznunk azért szükséges, mert roppant eltérő két vélemény küzd egymás ellenében. (FRIMMEL contra WIESNER.—FRANZ v. FRIMMEL in Ö. B. Z. LXI. 1911: 216—223, JUL. v. WIESNER ebend.: 412—417, FR. v. FRIMMEL in Ö. B. Z. LXII. 1912: 125—131. J. v. WIESNER ebend.: 252—257). Egyik tábor árnyék-, másik Napfény kedvellőnek tartja. BORBÁS szerint árnyékkedvelő (cf. *Természettudományi Közöny* XXVII. 1895: 62, 65). Magam *erős naptűzésnek* kitett, teljesen nyílt helyekről ismerem e pontokról: 1. Magas-Tátra: Kičora; 2. Lapis refugii; 3. Torda-hasadék; 4. Bedellői hegyek; erdőszéléről: 5. Pienniny. Az 1., 2., 4. pontokon gyűjtöttem, a 3. helyen néhány méternyire voltam csak tőle, 5. helyről feleségem gyűjtötte. E helyek közül csak a Piennini növény árnyékalak.

³ T. ROTH LAJOS in M. kir. Földtani Intézet 1899. évi jelentése. Budapest, 1901: 64. (6).

⁴ Az irodalom többször említi e kétféle fáról, hogy némelykor egylaki. Az eddigi adatokat magam is megtoldhatom eggyel, t. i. bold. Apósom: DR. GREISIGER MIHÁLY volt szepesbélai orvos már régen a 80-as években kapott Selmecbányáról FEKETE LAJOS-tól *Taxus*-t; kertjében mai napig is díszlik e ♂ bokor. S némely években néhány termést is hoz!

A sziklafal tövében Észak felé tovább mentünk, hogy az 1 : 75.000-es lapon: „653 Qu“(elle)-vel jelzett pontot elérjük. Útunk bikkerdön át vitt, amely itt vezérfa. 2 völgyön át jutottunk el az „Isvorul Koltiului“-hoz (a Zone 20 col. XXIX. lapon = „Quelle 653“), amely pontot a Tab. VI. Fig. 1.-en is jól lehet látni, t. i. a 3 egymás mellett levő *Populus pyramidalis* közül a jobb oldalon levő példány sudara a mészfal alatt egybeesik egy kis fehérlő (mésztufa)-fallal.

A Búvó-patak felett megszámláltunk 10 tiszafa bokrot, tovább az első völgyben ismét 10-et; arrább, a 2. és 3. völgyelletet elválasztó gerinc vonalában: 11-et, közte 2 faalakú példányt (a Tab. VI. Fig. 3 olyan részletet mutat, ahol a sziklaél felé fent: 2, lejjebb is 2 tiszafa látható; az alsó 2 tiszafa bokor közül egyik (a bal) szép fatermetű); az „Isvorul Koltiului“ előtti völgyecskéből 3 példányt, (amelynek legalsó példáját a Tab. VI. Fig. 2 mutatja). Impozánsan csüng ki a fehérfalból a sötétzöld bokor (Tab. VI. Fig. 2.). Odább ismét 2 + 3 példányt, az Isvorul Koltiului sziklateknőjében 10—12 példányt s távolabb végül: 3 példányt.

Mikor kocsin az Aranyos völgyében hazafelé jöttünk, szorgalmasan kutattuk az Isvorul Koltiului túl lévő falvonulatot is (Secul, Vrf. Cireșului, Ordaskő), de ott már nem láttunk sehohsem tiszafát. Tehát a Búvó-patak mészfalán összesen kb. 52—54 tiszafa bokor van.

Az Isvorul Koltiului közelében már elérhetőleg és hozzáférhetőleg különben a *Juniperus Sabina* is fellép s hatalmas összefüggő felületeken borítja be a szikla-padmalyokat, lehuzódva egész a falak aljáig. Megjelenése, színe egészen eltérő a tiszafától.

A Bedellői hegyek Ny-i falán tehát igen szép számú tiszafa-bokor talált menedéket, tekintve, hogy FEKETE-BLATTNY műve a felsorolt 206 hazai¹ termőhely legtöbbjéről csak néhány (1—2) példányt említ s ama helyek száma, ahonnet a tiszafa nagyobbarányú előfordulásáról szó esik, szerfelett csekély.

Leggazdagabb állomány van a Szepességen Létánfalva körül levő hegyekben (mintegy 300 db), utánna Lucski fürdő (Liptó vm.): 150 db, Vájhéve (Trencsén vm.): 142 db, Tiszolc (Gömör vm.): 100 db, Terebes-fejérpatak (Máramaros vm.): 50 + 50 + 100 db s végül Gyergyószentmiklós (Csik vm.): 40—50 db tiszafával a sorrend. A Bedellői termőhely tehát a 6. helyet foglalja el a gazdagság szerint felállított sorrendben.

Hogy mennyire pusztítják, FEKETE-BLATTNY műve több példát hoz fel (l. c. p. 59—60.)²

¹ L. c. p. 60—77.

² Az Erdélyi Múzeum Egyesület Növénytára A) *fatörzs-gyűjteményében* levő tiszafa-törzsek következő helyekről valók:

1. *Alsófehér vm.*: Vulkán hegy (57 cm hosszú, 32 cm kerületű) 1911. IV. Zalatnai erdőgondnokságtól.

2. *Beszterce-Naszód vm.*: Felsősolyomi erdő, Borgóbeszterce mellett 1906. VII.

Az erdélyi flóra érdemes kutatója: DR. WOLFF GYULA (Torda), erre vonatkozólag szintén érdekes közlést tesz (in litt. ad me 1917. 2. III.): „Általában mindenütt most már csak hozzáférhetetlen mészsziklákon van egy-egy elnyomorodott példány, mert az ottani¹ lakosok kemény fájáért — még járom palcának² is — előszeretettel vadászták és minden elérhető példányt kipusztítottak.“

Az irodalom nem ismeri e helyről.

A már 1913-ban kinyomtatott, de könyvpiacra csak 1917 szeptemberében megjelent mű: FEKETE LAJOS és BLATTNY TIBOR: „Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a magyar állam területén“ I. kötet (1913) szerint, sem említ — tiszafát innét. U. i. BLATTNY TIBOR³ szaktárs úr kérésére lekötő szíves hozzájárulásával idézek belőle.

Legközelebbi termőhelyeként említi CSATÓ⁴ Remete (Rimetz), és Nyirmező (Pojana)-t, Havasgáld (Intre-Gáld)-ot levegő vonalban elébbeni kettő: 8—9, utóbbi: 10·5 klm-nyire van e helytől; FEKETE—BLATTNY könyvében (l. c. p. 60) ez olvasható:

„5. *Havasgáld* (Intregáld). A havasgáldi sziklaszorosban (románul: Cheia), 2—3 darab cserje, 6—700 m magasságban.

6. *Nyirmező*. A „Kököz“ nevű sziklaszorosban 6—8 példány, melyek közül egy 8—10 m magas és 20—22 cm vastag lehet (400—600 m).

POLGÁRI JENŐ gyógyszerész hallgató ajándéka (1·5 m hosszú, 2 végén 40, 55 cm kerületű).

3. három db *Beszterce-Naszód vm.*: Szamosforrás Gázsi gerinc 1906. júl. POLGÁRI JENŐ gyógyszerészhallgató ajándéka.

[Méretek: a) 1·3 m hosszú, 2 végén 10·5, 16 cm kerületű

b) 2 m „ 2 „ 37, 35 cm „
c) 2·23 m „ 2 „ 11, 19 cm „ egész faj].

B) A „fagyűjtemény“-ben: B. BAK LAJOS fiai ajándékából (1908. X. 30.) GRÓF FESTETITS ISTVÁN erdejéből (BAK L. műasztalos úr szóbeli közlése szerint: Görgény-szentimrei) több kisebb darab mellett, egy 100—24 cm méretű tiszafa deszkalap és egy 9·5 cm szélességű törzsrészlet említésre méltó, e törzsrészleten 240 évgűrűt olvastam meg.

¹ T. i. Tordahasadék, Torockó vidékét érti.

² Az Erdélyi Múzeum Egyesület Növénytára gyűjteményében következő tiszafából készült obiectumok vannak:

1. *Címbalomverő pálca*. Fogarasi havasok Kerczisórai határ 1909. VIII. 20. FEDÁK JÁNOS áll. tanító ajándéka, OROSZ ENDRE útján.

2. *Kaszamankó* tiszafából. Telcs (Beszterce-Naszód vm.) 1910 aug. 5. gyűjt. OROSZ ENDRE.

3. 43 mm átmérétű darab. Naszódi havasok Telcs: Muncsel hegy La Gusetu. Oláh havasi pásztoroktól gyűjtötte 1910 VIII. 6. OROSZ ENDRE.

³ Hálásan köszönöm VADAS JENŐ min. tanácsos úr (Selmecbánya) közvetítő fáradozását e helyen is.

⁴ CSATÓ JÁNOS: Alsófehér vármegye növény- és állatvilága. Nagy-Enyed 1896: 78. Klny. Alsófehérvármegye monografiájából).

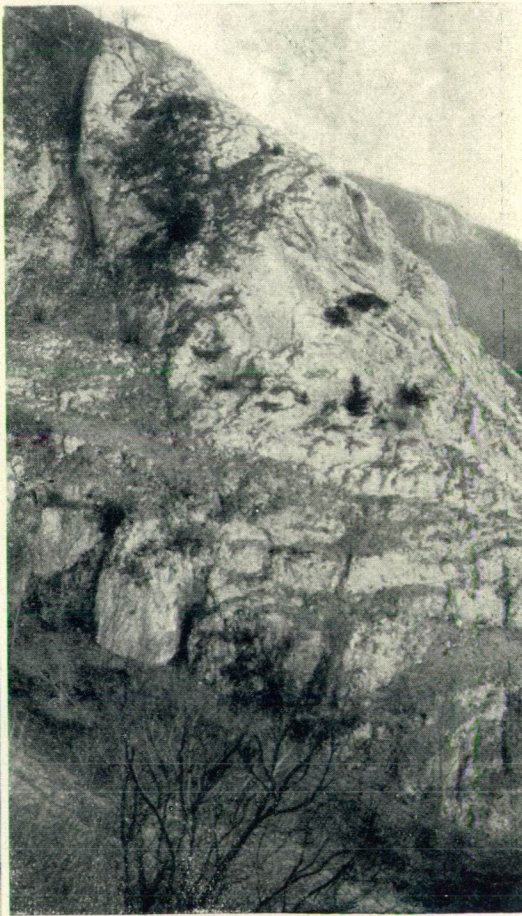

Győrffy: *Taxus*

phot. Győrffy

2

3

7. *Remete*. A remetei sziklaszorosban 4—5 bokor (6—700 m).“

A Magyar Nemzeti Múzeum Növénytára, valamint DR. DEGEN ÁRPÁD magánherbariumában az Aranyos völgyéből nincsen példány; éppen úgy nincs DR. TUZSON JÁNOS professor levélbeli értesítése (1917. III. 16.) szerint a Tud.-egyetemi növényrendszertani és növényföldrajzi intézete gyűjteményében s az ugyancsak ott őrzött *Herbarium Borbásianum*-ban.

DR. WOLFF GYULA (Torda) úr szíves értesítése szerint: „Herbariumomban csak egyetlen (hím-) példány van, amelyet a „Tordai hasadék“-ban szedtem. Botanikai kirándulásaim alkalmával láttam még a torockói „Szekelykő“ sziklafalain néhány erős példányt. Az alsó-szolcsvai sziklákon nem figyeltem meg.“ (In litt ad me 1917. 2. III.)

A Herbarium Musei Nationalis Transsilvanici (Kolozsvár)-ban nincsen innét eredő példány.

Hálás köszönetem illesse a szíves segítségért, a herbariumi anyagok kölcsönzéséért, avagy felvilágosítás adásért a következő szaktársakat:

BLATTNY TIBOR kir. erdőfelügyelő (Selmecbánya), DR. DEGEN ÁRPÁD igazgató (Budapest), DR. FILARSZKY NÁNDOR osztályigazgató (Budapest), DR. JÁVORKA SÁNDOR múzeumi őr (Budapest), DR. TUZSON JÁNOS egyet. tanár (Budapest), DR. WOLFF GYULA (Torda).

VI. tábla magyarázata.

1. Bedellői hegyek Alsó-Szolcsva felől. (phot. GYÖRFFY).
2. *Taxus baccata* a Bedellői hegyek hozzáférhetetlen sziklafalán (phot. GYÖRFFY).
3. *Taxus baccata*-bokrok u. onnét; a legalsó 2 közül a bal: faalakú (phot. GYÖRFFY).

Über das Vorkommen der Eibe in dem Bedellöer Gebirge.

(Tab. VI.)

Von I. Györfly

Am 23.—26. März 1916 war ich auf einer Sammelexcursion in der Umgebung von Alsó-Szolcsva im Aranyos-Tal in der Gesellschaft meines Custos's M. PÉTERFI und des botan. Gärtners K. GÜRTLER.

Das malerische Panorama des Bedellöer Gebirges (Tab. VI. Fig. 1.) hatten wir schon am 23. III. nachmittag von Alsó-Szolcsva aus genossen, von wo wir am folgenden Tage (am 24. März) den berühmten Ponorer Buvó-Bach aufsuchten, u. zw. die Stelle, wo er wieder zu Tage tritt, im Ponorer Tal (Vale Ponorului).